

Duchovná farmakológia:

Vznik Weledy z hľadiska prírodovedeckého myslenia

Petr Stránský

Človek má na svojej pozemskej púti verného sprievodcu, ktorý ho nielen živí, ale aj, ak je človek chorý, stojí po jeho boku ako veľký pomocník. Týmto sprievodcom sú rastliny. Veľa rastlinných druhov už dnes neexistuje a tie, ktoré nachádzame vo svojom okolí, prešli spolu s človekom až do súčasnosti zložitým a nekompromisným vývojom organického sveta. Preto látkové zloženie rastlín, jeho komplexnosť, má svoju nezastupiteľnú evolučnú hodnotu, ktorú nemôže dostatočne nahradiť syntetická chémia. Dôkazom toho je, že napriek obrovskému rozvoju biochémie a organickej syntézy, ktoré sú základňou pre výrobu väčšiny liekov na celom svete, nezanikli liečebné metódy založené na použití rastlín ako celku, teda metódy, ktoré pracujú s komplexami látok obsiahnutých v rastlinnom organizme. Naopak, význam týchto metód stále vzrastá. Keby sme v skratke prešli dejinami od antického sveta až po súčasnosť a sledovali hľadiská, ktoré sa používali na zistenie vhodnosti určitej rastliny na určité ochorenie človeka, mohli by sme vidieť, ako úzko súvisia tieto hľadiská s obrazom ľudskej bytosti, tak ako ju dané obdobie predpokladalo.

Tak pre Hippokrata a jeho žiakov bolo príčinou choroby porušenie rovnováhy štyroch telesných tekutín. Táto myšlienka humorálnej fyziológie bola neskôr rozšírená o vzťah k štyrom živlom a o vzťah k duševnému životu človeka.

Slávny Galenos pracoval so schémou: temperament – živel – povaha liečivej substancie (minerálna, rastlinná, zvieracia) a množstvo tepla, chladu, vlhkosti a sucha, ktoré je v danej substancii prítomné. Toto množstvo vyjadroval Galenos pomocou štyroch stupňov. Tak napríklad čierne korenie bolo horúce a suché na štvrtom stupni, teda látka vysoko "ohnivá". Táto "ohnivosť" bola dôležitou vlastnosťou látky a predurčovala jej terapeutické využitie. Je zrejmé, že určiť vlastnosti látok znamenalo vtedy dôkladné pozorovanie a dôraz na vnútorný zážitok. V tejto dobe pôsobili prírodné objekty a organizmy v okolí človeka hlboko do ľudskej duše a úloha zmyslového vnímania nebola taká vyhranená, ako je to dnes.

Galenovo učenie bolo uznávané počas mnohých storočí až do príchodu Paracelsa, ktorý Galenove a aj Avicennove knihy v Bazileji verejne spálil. Tento lekár, alchymista a tiež teozof putoval po roku 1500 po najrôznejších mestách a obciach Európy, navštevoval univerzity, ale aj obyčajných dedinských ľudí, kláštory a dielne čarodejníkov a to s jediným cieľom: poznať všetko, čo malo vtedy vzťah k lekárskej umeniu. Spálenie diel slávnych lekárov bolo symbolom: s Galenovými knihami pochoval Paracelsus tradíciu a s Avicennovými knihami špekuláciu. Čím tieto dva prístupy nahradil? To môžeme poznať z jeho výroku: "Pozoroval som kamene, rastliny, zvieratá a javili sa mi ako písmená, ktoré skladajú jedno živúce slovo a to slovo – je človek." To nové, čo Paracelsus prináša do prírodovedeckého myslenia vtedajšej doby je spôsob pozorovania, ktoré od toho, čo je zjavné, prechádza viac k vnútornej podstate, k látkovosti minerálov, rastlín a živočíchov. A ďalej upozorňuje na spojitosť človeka a prírodných ríš svojou myšlienkou: človek je súhrn prírody, príroda je doširoka rozprestretý človek.

Paracelsus vyznával aj učenie o troch veľkých prírodných procesoch, ktoré sa vtedy označovali názvami sal, sulfur, merkúr a ktorých význam bol približne takýto:

SAL - procesy soľotvorné, všeobecne vedúce k zrážaniu látok;
SULFUR - procesy vedúce k rozpúšťaniu látok;
MERKÚR - procesy vyrovnávajúce obidva predchádzajúce.

Tieto tri procesy sú podľa Paracelsa činné rovnako v prírodných ríšach ako v organizme človeka. Nasledujúce obdobie je charakterizované mohutným nástupom prírodných vied, keď všetko hmotné, čo človeka obklopuje, sa stáva predmetom analýzy. Snáď najlepšie vystihuje toto snaženie myšlienka anglického filozofa a štátnika Francisa Bacona: Poznanie je moc, prírodu je treba pitvať, ak ju máme poznať.

V roku 1816 sa podarilo nemeckému lekárnikovi Sertúrnerovi izolovať z ópia morfín v kryštalickej forme. Tým sa zrodila myšlienka o účinných látkach a za liečivú sa začala považovať tá rastlina, v ktorej sa našli izolovateľné a chemicky definovateľné látky zodpovedné za liečivý účinok. Ostatné látky, ktoré tomuto hľadisku nezodpovedali, sa začali považovať za nepodstatné. Tak sa postupne zredukovala liečivá rastlina na niekoľko chemických vzorcov. Z hľadiska dejín prírodovedeckého myslenia je možné hovoriť o redukcionizme. Tak napríklad od dôb antiky až do začiatku 19. storočia sa pracovalo s koreňom horca (*Gentiana lutea*) ako s jednou kvalitou. Začiatkom 19. storočia došlo k prvej redukcii – píše sa o horkých látkach, schopných extrakcie. V roku 1830 došlo k druhej redukcii – píše sa o účinnej látke gentianíne. Dnes sa za hlavný liečebný princíp považujú glykozidné horčiny gentiopikrín a gentiamarín. Tento redukcionizmus mal za následok, že v modernej náuke o liečivých rastlinách sa vytvorila snaha izolovať účinnú látku a ak je to možné, vyrobiť ju umelo. Tomu zodpovedá aj moderný pohľad na ľudský organizmus. Jeho podstatou je technický obraz človeka ako geniálne koncipovaného chemického laboratória. Podobne existuje technický obraz rastliny ako akéhosi výrobcu chemických zlúčenín. Oba tieto obrazy spája hľadisko analytickej chémie. Je tu vzťah technickej účelnosti.

Dôsledkom toho je, že sa dnes vlastne lieči chemikáliami, ktoré sú svojou štruktúrou viac či menej ekvivalentné rastlinným látkam, alebo sú čisto syntetickej povahy. Je v tom niečo tragické. Tieto moderné liečivá sa veľmi dobre hodia k dnešnej uponáhľanej dobe. Je jednoduchšie užívať tabletky s presne definovaným účinkom na ľudský organizmus, než zmeniť nesprávny životný štýl, nesprávne návyky, ktoré sú v pozadí mnohých chorôb. Nie je čas a vôľa premýšľať o svojej chorobe. Nie je čas sa liečiť. Je iba čas čiastočne odstrániť nepríjemné dôsledky ochorenia. Je tu však aj niečo veľmi nádejné. Je to rozhodnutie mnohých jednotlivcov a skupín nezmieriť sa s týmto stavom a usilovať sa o návrat človeka k prírode. Usilovať sa o novú filozofiu života. Usilovať sa o nové dimenzie pojmu, ktorý, napriek stálemu používaniu, nevstúpil ešte dostatočne do ľudského myslenia. Je to ľudský organizmus.

Tento návrat k prírode neznamená zavrhnutie faktov, ku ktorým došla moderná prírodoveda. Naopak. Znamená to urobiť z nich skôr východiská pre nové pozorovania. O takéto nové prístupy sa usilovali svojou prednáškovou a výskumnou činnosťou filozof, prírodovedec a duchovný bádateľ Rudolf Steiner a lekárka Ita Wegmanová. Okolo roku 1920 usporiadali prednáškové cykly určené lekárom a študentom medicíny, v ktorých boli položené základy na rozšírenie lekárskeho

umenia. Vyhoveli tak mnohým želaniam zo strany lekárov, ktorí očakávali nové impulzy pre svoju prácu. Na jednom z úvodných stretnutí povedal Rudolf Steiner: **“To, čo hľadáte, je zľudštenie medicíny”**. Tým súčasne naznačil, že na rozšírenie lekárskeho umenia je potrebné prijať ďaleko obsiahlejší obraz ľudskej bytosti, než ako ho prezentuje moderná prírodovedecká medicína. Toto rozšírenie však v žiadnom prípade **nie je opozíciou** voči lekárskej vede, ktorej princípy Steiner i Wegmanová plne uznávali. To nové, čo chceli do oblasti lekárstva priniesť, bolo pozorovanie súvislostí medzi chorobnými procesmi v ľudskom organizme a procesmi prírodnými. V tomto zmysle išlo tiež o nové, rozšírené chápanie podstaty substancií, ktoré majú liečiť. Začalo sa pracovať s pojmom biografie látky, ktorý vyjadruje, že proces, ktorým látka v prírode vznikla, jej prepožičiava špecifickú kvalitu, dôležitú pre jej liečebné využitie.

Tým sa postupuje za hľadisko analytickej chémie, ktorá má svoje plné oprávnenie, pokiaľ ide o fyzikálnochemickú identifikáciu látky, ale sama o sebe je nepostačujúca, ak sa má iba z jej údajov posúdiť liečebné využitie látky. K hľadisku substancionálnemu sa pridáva ešte hľadisko procesuálne. Popri pojme biografie látky bola prepracovaná myšlienka o trojčlennosti ľudského organizmu a ukázala jeho súvislosť s utváraním organizmu rastliny. Čo je podstatou tejto myšlienky? Je to existencia troch funkčných sústav v človeku: nervovo-zmyslovej sústavy, sústavy látkovej výmeny, ku ktorej patria aj končatiny a rytmickej sústavy. Tieto sústavy sa navzájom prenikajú a hlava, útroby a hrud' predstavujú ich centrá. Súčasne sú nositeľmi nášho duševného života. S nervovo- zmyslovou sústavou súvisí myslenie, so sústavou látkovej výmeny a končatín vôľa a s rytmickou sústavou cítenie.

Idea trojčlennosti bola rozšírená na rastlinu a dospelo sa pri tom k nasledujúcim paralelám:

NERVOVO-ZMYSLOVÁ SÚSTAVA zodpovedá pri rastline oblasti koreňa;
SÚSTAVA LÁTKOVEJ VÝMENY zodpovedá pri rastline kvetu;
RYTMICKÁ SÚSTAVA zodpovedá pri rastline oblasti stonky a listov.

Tieto paralely nevznikli mechanickým priradením určitej časti ľudského organizmu k určitej časti rastliny. Kľúč musíme hľadať v tom, že človek a rastlina sa porovnávajú na základe podobnosti procesov. Uvedme teraz príklad toho, ako súvisí rytmická sústava človeka, do pôsobnosti ktorej patrí krv, s oblasťou stonky a listov rastliny. Bola to práve chemická analýza, ktorá potvrdila, že krvné farbivo, hemoglobín, a listová zeleň, chlorofyl, sú vybudované na rovnakej štruktúre, na profíne, líšia sa však väzbou kovu. U človeka je viazané železo, u rastlín horčík. Myšlienku trojčlennosti Rudolf Steiner a Ita Wegmanová rozvíjali ďalej. Zatiaľ čo disharmónia troch sústav u človeka spôsobuje chorobu, disharmónia troch sústav u rastliny vedie k zmenám, ktoré nerobia rastlinu chorou, ale naopak liečivou. Tak napríklad:

posed dvojdomy (*Bryonia dioica*) má dominujúci koreň, viac ako 10 kg ťažký, malé listy, tenkú stonku a drobné kvety;

kapsička pastierska (*Capsella bursa-pastoris*) vytvára veľké množstvo kvetov, má tenkú stonku, krátke listy a drobný korienok;

práhava dvojdomy (*Urtica dioica*) má drobné kvety, tenké korene a dominujúcu stonku s listami.

Životné prejavy uvedených rastlín ich predurčujú pre ich liečebné použitie:

posed — KOREŇ — sústava nervovo- zmyslová;
kapsička — KVET — sústava látkovej výmeny;
príhľava — LIST — sústava rytmická.

Ale nejde iba o disharmónie priestorové, o akési hypertrofie, ale aj o disharmónie funkčné. Patria sem preto aj javy, kedy napríklad látky typické pre kvety, silice, alebo éterické oleje, prenikajú až do oblasti listov a koreňov. Je potrebné opäť zdôrazniť, že hľadať v zmysle Rudolfa Steinera a Ity Wegmanovej súvislosti medzi človekom a rastlinou v žiadnom prípade neznamená odmietnuť vedeckosť alebo dokonca negovať fakty, ktoré prírodoveda nahromadila, ale znamená to prijať nezaujatosť hľadania.

Krátko po ukončení prednášok a kurzov, na ktorých boli zodpovedané mnohé otázky poslucháčov, vznikla zo strany lekárov potreba mať k dispozícii liečivá nového typu. V roku 1921 založila Ita Wegmanová kliniku v Arlesheime neďaleko Bazileja, kde sa začali uplatňovať v terapii nové poznatky. Obdobná klinika vznikla na podnet lekárov v Štutgarte. Pri oboch týchto klinikách sa vytvorili laboratória na prípravu liekov. Tieto laboratória sa pôvodne nazývali Internationale Laboratorien. S pribúdajúcimi pacientami pribúdali recepty a bolo zrejmé, že na prípravu liekov sily lekárov nestačia. Preto sa laboratória osamostatnili a vznikol farmaceutický podnik s názvom Weleda. Neskôr vznikli sesterské podniky aj v iných krajinách: Francúzsku, Anglicku, Holandsku a v roku 1926 aj v Československu.

Odkiaľ vlastne meno Weleda pochádza? Ak chceme nájsť odpoveď na túto otázku, musíme sa vydať do dávnej minulosti a to po dvoch cestách. Jednu môžeme nazvať cestou bežného historického bádania, ktoré sa opiera o záznamy udalostí, o fakty. Po nej by sme sa dostali k zápisom veľkého rímskeho historika Tacita a dozvedeli by sme sa, že Weleda bola starogermánska kňažka, žijúca v kmeni Brakterov, ktorí obývali horný tok rieky Lippe. Táto rieka pramení pod pohorím, ktoré dnes nesie názov Teutoburger Wald (je to približne medzi mestami Kassel a Osnabrück), tečie na západ a pri Duisburgu sa vlieva do Rýna. Táto kňažka liečiteľstva sa v kmeni tešila veľkej vážnosti aj ako prorokyňa. Pri bojoch germánskych kmeňov s Rimanmi ju zajali a zobraли do Ríma, kde s ňou však úctyhodne zaobchádzali. Zomrela v tomto meste asi v roku 80 nášho letopočtu, za panovania cisára Vespasiana. To je niekoľko strohých údajov o Welede ako historickej postave.

ČLOVEK JE OBRÁTENÁ RASTLINA. HLAVA ZODPOVEDÁ KOREŇU A ROZMNOŽOVACIE ÚSTROJENSTVO KVETU

Ale vydajme sa teraz po druhej ceste, ktorá nás zavedie k starým Keltom. Touto cestou však neprídeme k historickej postave, ale k Welede ako k stupňu zasvätenia. Keby sme sa teraz vypravili na západ do Bretónska, mohli by sme navštíviť malý ostrov, ktorý dnes nesie meno Ile de Sein (zachytil ho na niekoľkých svojich obrazoch maliar Jan Zrzavý). Na tomto mieste bolo keltské misterijné miesto. Ostrov v jazyku Keltov niesol približný názov "Ostrov siedmich spánkov". Pôsobili tu kňažky, ich počet bol vždy deväť, ktoré museli skladať sľub cudnosti a ktoré opatrovali misterijnú liečiteľskú múdrosť. Najvyššia z nich mala hodnosť Weledy. Z mnohých pokusov o vysvetlenie významu tohto slova sa zdajú najpravdepodobnejšie tieto preklady: "tá, ktorá veľa vie" alebo "tá, ktorá je bohatá na tajomstvá". Tieto významy naznačujú, že Weleda bol stupeň zasvätenia a toto meno mohla používať osoba zasvätená. Práve zo zasvätenia prúdili liečebné schopnosti. Toto misterijné miesto

bolo zničené rímskymi vojakmi a kňazky utiekli. Časť z nich odišla na sever a časť na východ ku germánskym kmeňom. Tu pôsobili ďalej v zmysle svojho poslania a odovzdávali túto misterijnú múdrosť.

Použitá literatúra:

- 1) Daems W.F.: Die historische Weleda. Verlag am Goetheanum, 1990.
- 2) Daems W.F.: Mensch und Pflanze. Weleda, 1988.
- 3) Steiner R., Wegman I.: Grundlegendes für eine Erweiterung der Heilkunst nach geisteswissenschaftlichen Erkenntnissen. Phil. Anthroposoph. Verlag, Dornach, 1925.